

**MIĘDZY GONZO A DOKUMENTEM HISTORYCZNYM.
O STATUSIE GENOLOGICZNYM REPORTAŻU
ЗВИТ ЗА СЕРПЕНЬ '14 ANDRIJA SOWY (PŁOCHISZA)**

RYSZARD KUPIDURA

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań — Polska
ryszardk@amu.edu.pl; ORCID: 0000-0003-4237-3828

**МІЖ ГОНЗО ТА ІСТОРИЧНИМ ДОКУМЕНТОМ.
ПРО ЖАНРОВИЙ СТАТУС РЕПОРТАЖУ
ЗВИТ ЗА СЕРПЕНЬ '14 АНДРІЯ СОВИ (ПЛОХІША)**

РИШАРД КУПІДУРА

Університет імені Адама Міцкевича, Познань — Польща

АНОТАЦІЯ. Актуальність цього дослідження зумовлена важливістю для українського літературного процесу вияву своєрідності літературних творів, що присвячені проблематиці російсько-української війни (2014–?). Мета наукової розвідки — здійснити аналіз жанру репортажу Андрія Сови (Плохіша) *Звіт за серпень '14*. Унаслідок здійсненого дослідження не лише з'ясовано тип жанру аналізованого тексту, що має гібридний, синкретичний характер, оскільки поєднує різні, часто гетерогенні жанрові ознаки, але й визначено специфіку суспільного та культурного контекстів, що призвели до його виникнення. Охарактеризовано систему ознак ідіостилу Андрія Сови (Плохіша), до яких належать: суб'єктивізм, емоційність, схильність до вживання професіоналізмів тощо. Крім того, розкрито структуру текстового хронотопу досліджуваного тексту, що зумовлена динамікою подій 2014 року. У розвідці виявлено й основну письменницьку стратегію, за допомогою якої відбувається “зміцнення” референційного пакту автора із читачем; простежуємо наявність безпосередніх відавторських заяв декларативного характеру, як-от: “пишу лише те, що бачив”, розлогих прямих цитувань учасників боїв, залучення візуального ряду у вигляді фотографії, що ілюструє документальний характер видання.

Ключові слова: жанровий аналіз, репортаж, хронотоп, ідіостиль, російсько-українська війна, референційний пакт.

BETWEEN GONZO AND HISTORICAL DOCUMENT.
ABOUT THE GENRE STATUS OF ANDRIY SOVA'S REPORTAGE
ZVIT ZA SERPEN '14

RYSZARD KUPIDURA

Adam Mickiewicz University, Poznań — Poland

ABSTRACT. The urgency of this paper is conditioned by the importance for the Ukrainian literary process of examining the peculiarities of literary works devoted to the Russian-Ukrainian war (2014–?). In the article, the author reviews the genre status of Andriy Sova's *Zvit za serpen '14*. The research indicates the syncretic character of Sova's reportage and reconstructs the social and cultural conditions for the creation of the text. In addition, the author draws attention to the language of reportage (idiostyle), which is saturated not only with emotions, but also with technical and military terminology. It was found that *Zvit za serpen '14* contains a specific chronotope conditioned by the dynamics of events in 2014. Another important aim of the research was to investigate how Sova strengthens the reference pact with the reader. As a result, it was recognized that Sova's strategy is to declare the truth ("I am describing only what I have seen"), frequent quoting of other soldiers, as well as posting photos, which strengthens the documentary character of the book.

Keywords: genre analysis, reportage, war, chronotope, gonzo, non-fiction, idiostyle, reference pact, Andriy Sova (Plokhish).

W czerwcu 2018 roku, w przededniu targów książki w Kijowie, Ukraińska Narodowa Agencja Informacyjna „Ukrinform” przeprowadziła wśród znanych ukraińskich pisarzy sondę z prośbą o wymienienie pięciu najważniejszych pozycji książkowych. Można odnieść wrażenie, że charakter ankiety był nie do końca czytelny dla samych respondentów, gdyż w zależności od tego, jak zrozumieli oni pytanie, wymieniali albo ostatnie nowości wydawnicze, albo odwoływali się do ponadczasowych utworów klasycznych. Switłana Pawal'ajewa, która odpowiadała według pierwszego klucza, w swoim TOP-5 wymienia książkę Andrija Sowy (Płochisza) *Zvit za serpen' 14* i przypisuje jej status gatunkowy **gonzo-reportażu** [Топ-5 найкращих книг 2018]. Autorka *Екзгуманії міста* jest absolwentką dziennikarstwa oraz wieloletnią współpracowniczką redakcji prasowych i telewizyjnych, stąd jej wypowiedzi przyporządkowującej tekst Sowy gatunkom wywodzącym się z Nowego Dziennikarstwa nie należy traktować jako przypadkowej. Z drugiej strony sam spór o to, czy jest to trafna identyfikacja byłby zapewne mało produktywny. Tu chodzi o coś zdecydowanie innego. Refleksja nad genologicznym statusem danego utworu niekoniecznie musi kończyć się jedynie na końcowym rozpoznaniu i przyporządkowaniu gatunkowej etykiety. Ważniejsze od tego zdają się być, jeśli można się tak wyrazić, operacyjne produkty uboczne owej

refleksji, takie jak odtworzenie kulturowych i społecznych kontekstów powstania danego utworu / fenotypu [Grochowski 2001: 110]. Dokładnie tak samo dzieje się w omawianym przypadku.

Próba przypisania *3imy* do nurtu dziennikarstwa gonzo ewokuje zrazu szereg niepokojących pytań. Mając w świadomości cechy dystynktywne tego stylu od czasu jego pierwszej manifestacji w *Lęku i odrzie w Las Vegas* Huntera S. Thompsona, w tym skrajny subiektywizm, luźne podejście do faktów, hiperbolę językową oraz emancypację postaci autora [Adamczewska 2014: 187], siłą rzeczy zastanawiamy się, które z nich autor uczynił w swojej strategii twórczej konstytutywnymi, a z których ostatecznie zrezygnował. Wydaje się, że największe kontrowersje muszą budzić kwestie związane z paktem referencyjnym, bo chociaż napięcie wynikające ze zmagania się fikcji literackiej z autentyzmem jest być może przestarzałe teoretycznie [Kalin 2018: 67], to jednak w istocie niezbywalne i wciąż na nowo powracające w dyskusjach nad etyką dziennikarską¹. W przypadku reportażu wojennego, szczególnie pisanego przez bezpośredniego uczestnika działań bojowych, jest ono dodatkowo wzmocnione bliskością śmierci, która poprzez kulturowe uwarunkowania narzuca niejako imperatyw prawdomówności i lojalności wobec towarzyszy broni.

Kolejną intrygującą i domagającą się wyjaśnienia kwestią jest pozycja narratora / autora wobec opisywanych wydarzeń. Czy konflikt zbrojny będzie miał w tym wypadku jedynie sztafażowy charakter i stanie się tłem, na którym wybijać się będzie postać narratora / autora z jego historią i problemami (na tej samej zasadzie, jak w *Przyjdzie Mordor i nas zje* Ziemowita Szczerka współczesna Ukraina stała się tłem do dyskusji nad kondycją polskiej tożsamości)?

Zanim podejmiemy próbę odpowiedzi na powyższe pytania, zwróćmy uwagę, że książka Andrija Sowy (Płochisza) pojawia się w podobnych uwarunkowaniach historycznych, co Nowe Dziennikarstwo w Stanach Zjednoczonych. Wówczas to po długoletniej wojnie w Wietnamie w społeczeństwie amerykańskim zaczęła narastać nieufność w stosunku do instytucji państwowych oraz do oficjalnych doniesień prasowych [Adamczewska 2014: 188]. Podobnie motywacje pisarskie Sowy (Płochisza) biorą się z całkowitego braku zaufania do instytucji państwa ukraińskiego w takim kształcie, w jakim istniały one w 2014 roku, z tą jednak różnicą, że o ile w przypadku klasycznego gonzo mamy do czynienia z odmową przedstawiania jakichkolwiek faktów (*Lęk i odrza w Las Vegas* to zapis kolejnych niezrealizowanych zleceń dziennikarskich [Adamczewska 2014: 189]), o tyle w przypadku *3imy* jesteśmy świadkami próby „doniesienia prawdy” do czytelnika, w obawie, że oficjalne instytucje państwowe i działające na ich zlecenie organy medialne zafałszują obraz tego, co wydarzyło się w sierpniu 2014 roku.

¹ Див. Ютченко А., *Художній репортаж: між фактом і вигадкою*, [в:] Електронний ресурс: <http://litakcent.com/2017/12/28/hudozhniy-reportazh-mizh-faktom-i-vigadkoju/> (01.03.2019).

Ambicja „doniesienia prawdy” musi nieuchronnie skutkować wzmocnieniem paktu referencyjnego i rezygnacją z jednej z cech gatunkowych gonzo, jaką jest wspomniane wyżej niezobowiązujące podejście do faktu. Wydawnictwo Folio, w którym ukazał się reportaż, anonsuje *Zeim* jako dokument historyczny, sugerując, że czytelnik będzie miał do czynienia z literaturą faktu. Wydaje się to zgodne z intencją samego autora, któremu wyraźnie zależy na utrzymaniu takiego statusu tekstu. Strategia Sowy (Płochisza), polegająca na umacnianiu paktu faktograficznego, opiera się przynajmniej na kilku zasadach. Pierwsza z nich ma charakter deklaracyjny. Autor zaświadcza po prostu, że jego pisarstwo jest zgodne z duchem *non-fiction*: „Я пишу лише те, що бачив власнооч” [Сова (Плохш) 2017: 46]. Kolejną zasadą jest dosłowne cytowanie wypowiedzi lub też zamieszczanie notatek towarzyszy broni. Jeszcze inna manifestuje dokumentacyjny charakter publikacji poprzez dodawanie zdjęć opisywanych w książce ludzi, miejsc, sprzętu wojskowego itd. Z powyższego wyłania się substytucyjny charakter *Zeimy*. Książka zdaje się zastępować oficjalny dokument, w tym przypadku raport wojskowy. Przyczyny takiego stanu rzeczy należy upatrywać we wspomnianym wyżej braku zaufania do instytucji państwowych. Tym samym literatura zaczyna pełnić służebną rolę wobec potrzeby chwili, kiedy musi na siebie przejąć niektóre funkcje państwa, w sytuacji, kiedy samo państwo nie funkcjonuje prawidłowo. W ten sposób aktualizuje się mająca dziewiętnastowieczne korzenie dyskusja o powinnościach literatury, kiedy to: „За відсутності реальної, державної України [...] література покликана заміняти її, виконувати її роль” [Павличко 2002: 43]. Zamieszczona przez autora w tytule książki wskazówka wydaje się potwierdzać powyższe przypuszczenia. Sprawozdanie (ukr. звіт) to dokument o charakterze oficjalnym, mający za zadanie szczegółowe zdanie sprawy z jakiejś działalności bądź wydarzenia. Obowiązek składania sprawozdań regulują zazwyczaj przepisy. Wydanie książki autor traktuje jak spełnienie obowiązku wobec współtowarzyszy oraz ojczyzny, jednak nie wobec zwierzchników w wojsku. Literacki *Zeim* staje się zatem zamiennikiem tych wszystkich realnych raportów, które powinny powstać, a których na próżno szukać w szufladach biur ekwiperacji oficerów sztabowych.

Co ciekawe, deklaracja wierności faktom nie wiąże się z rezygnacją z subiektywizmu. Wręcz przeciwnie, subiektywizm w danym przypadku ma działać na korzyść autentyzmu. Jest to bowiem subiektywizm naoczego świadka, który przeciwstawia się fałszowaniu prawdy. Główną prawdą, którą Sowa (Płochisz) chce donieść do czytelnika (a za jego pośrednictwem do całego społeczeństwa) jest to, co za każdym razem autor wypisuje wielkimi literami — w sierpniu 2014 roku ukraińskie siły zbrojne mogły zająć Ługańsk [Сова (Плохш) 2017: 120].

Andrij Sowa (Płochisz) walczył na wojnie w latach 2014–2015 jako ochotnik w 24. Samodzielnym Batalionie Szturmowym „Ajdar”, w którym pełnił służbę instruktora sanitarnego. Wcześniej był uczestnikiem protestów na placu Niepodległości w Kijowie w ramach rewolucji godności. Sprzeciw społeczny wywoła-

ny odmową podpisania przez Wiktora Janukowycza umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską w listopadzie 2013 roku unaocznili skrajną alienację ukraińskich elit rządzących. Społeczeństwo Ukrainy odczuło, że należące do niego państwo zostało zawłaszczone przez grupy oligarchiczne. Nadwątlone zaufanie nie zostało automatycznie przywrócone wraz z ucieczką byłego prezydenta pod koniec lutego 2014 roku. Proces utożsamiania się społeczeństwa z państwem został rozciągnięty w czasie i z pewnością nie szybko zostanie zakończony. Książka Sowy (Płochisza) dokumentuje więc niezwykle złożony moment w najnowszej historii Ukrainy, kiedy to dwie strony niedawnego konfliktu (aktywiści Majdanu *versus* administracja państwowa) w dość nieoczekiwany i wymuszony sposób stają się sojusznikami w konflikcie z zewnętrznym agresorem. Nie może zatem dziwić, że ochotnicy z „Ajdaru” są pełni podejrzliwości w stosunku do zawodowych wojskowych, których *de facto* nie traktują jako współtowarzyszy broni.

Literackie refleksje na temat wojny zaczynają się od osobistych świadectw [Поліщук 2018: 130]. Rzeczywiście, liczący obecnie już ponad 150 pozycji² korpus tekstów literackich w przeważającej mierze składa się z utworów napisanych przez uczestników wydarzeń (żołnierzy, sanitariuszy, wolontariuszy, dziennikarzy, kapelanów itd.). Taki stan rzeczy można wyjaśnić kilkoma czynnikami. Przede wszystkim działaniem „kompleksu ocalonego”, czyli sytuacji, w której osoba, która przeżyła konflikt militarny, czuje się w obowiązku do opowiedzenia i zadokumentowania historii tych, którzy w trakcie tego konfliktu zginęli. Sowa (Płochisz) poświęca swoją książkę Усім, хто звідти не повернувся [Сова (Плохिश) 2017: 3]. W historii literatury ukraińskiej podobna sytuacja miała miejsce w czasie tzw. epoki MUR-u po zakończeniu II wojny światowej, kiedy to „kompleks ocalonego” najmocniej wpływał na wyobraźnię i twórczość pisarzy emigracyjnych, którzy w pierwszej kolejności pragnęli opowiedzieć światu o tym, co się wydarzyło i czego doświadczyli osobiście [Stefanowska 2013: 54–55]. W obecnych warunkach wojny hybrydowej, kiedy zdecydowana większość społeczeństwa nie styka się na co dzień z dramatem wojny, pojawia się dodatkowe zjawisko „kompleksu funkcjonowania na tyłach”, o którym mówi w jednym ze swoich wywiadów Andrii Lubka [Андрій Любка 2015]. Dla pisarza oznacza ono z jednej strony stałe odczuwanie imperatywu mówienia o wojnie, bo, jak twierdzi Oksana Zabużko: „мовчання означає солідарність з убивцями” [za Поліщук 2018: 130], z drugiej zaś niesie ze sobą świadomość, że pisanie o czymś, czego się nie przeżyło, może prowadzić do fałszywego koniunkturalizmu. We wspomnianym wywiadzie Lubka odwołuje się do twórczości Borysa Humeniuka, w którego wierszu *Дивне це відчуття коли відкриваєш рахунок* pojawia się próba stworzenia alternatywnego systemu

² Tworzeniem korpusu książek poświęconych rosyjsko-ukraińskiej wojnie zajmuje się Hanna Skorina, dив. *Книжкова оглядачка збрала 150 книг про російсько-українську війну*, [в:] Електронний ресурс: <http://archive.chytomo.com/news/knizhkova-oglydachka-zibrala-150-knig-pro-rosijsko-ukrajinisku-vijnu> (01.03.2019).

etycznego (Ніколи не стріляй чергами / Якщо хочеш вбити людину / Стріляй одиночними / Вияви повагу до того / Кого маєш намір убити / Дай йому шанс [Гуменюк 2015: 66]), w sytuacji, kiedy dehumanizacyjny obowiązek zabijania na wojnie blokuje możliwość stosowania zasad Dekalogu. W omawianym reportażu rozwinięta percepcja olfaktoryczna autora stwarza możliwość powstania swoistej wojennej osmotopografii: „Не знаю, як у вас, а у мене кожна подія в житті асоціюється із якимись запахами, звуками, відчуттями, емоціями тощо. Особливо із запахами!” [Сова (Плохін) 2017: 53]. I tak, najbardziej wyraziste punkty na osmotopograficznej mapie wojennej łączą się wcale nie z mitycznym i romantyzowanym w literaturze zapachem prochu, lecz przede wszystkim z odorem rozkładających się w czterdziestostopniowym sierpniowym słońcu ciał [Сова (Плохін) 2017: 54].

Osobną uwagę należy zwrócić na język reportażu Sowy (Płochisza), który w wielu miejscach bywa symptomatyczny. Reportażysta do przedstawienia krótkiego zarysu swojego przedwojennego życia używa języka rosyjskiego, natomiast po przejściu do rekonstrukcji wydarzeń pomajdanowych automatycznie zaczyna stosować język ukraiński. To dość prosty i czytelny zabieg, mający symbolicznie odzwierciedlić proces wewnętrznej przemiany samego autora i przebudzenie się w nim świadomości obywatelskiej. Ukraińskojęzyczna część tekstu rozpoczyna się opisem przejazdu batalionu „Ajdar” na front: „«Айдар» на марші — видовище епічне! Розмальовані та роздובані легковушки, «нива» з причамбеленим замість ляди АГСом, «Урал» із ЗУшкою, срібляста «беха» Х-5 (беха в сенсі «БМБ», а не БМП) — для контрасту, розмальовані міні-вени червоно-жовтих кольорів (певно, для маскуваня... але на справді, які були), «Жигулі» — «пятьоркі-семьоркі» та інший залізний мотлох, перемішаний із кількома танчиками «останньої моделі» Т-64, тройкою «бех» (БМП-1), парою БТР-70 та ще кількома переламаних бортів” [Сова (Плохін) 2017: 6]. Anonsowane przez autora epickie widowisko ostatecznie nie zostaje zaprezentowane czytelnikowi. Przepełniony skrótowcami język staje się hermetyczny, przez co traci swoje obrazotwórcze właściwości. Treść powyższego fragmentu jest dla większości odbiorców niezrozumiała i wymaga pomocy translatorskiej³. Epickość zostaje tym samym, jeśli można się tak wyrazić, przytłoczona ciężarem sprzętu wojskowego. Język Sowy (Płochisza) zdradza z jednej strony skłonność typową dla początkujących autorów, czyli przeciążanie tekstu nadmiernymi szczegółami, których obecność nie zawsze jest usprawiedliwiona [Поліщук 2018: 136], z drugiej natomiast staje się symptomem transgresji autora / narratora do nowej rzeczywistości, która wymaga stosowania innego języka. Czytelny język sloganów i haseł, tak bardzo charakterystyczny dla protestów społecznych na Majdanie [Трач 2016: 50] staje się nagle nieużyteczny i zostaje zamieniony przez techniczny język profesjona-

³ Na końcu książki umieszczono słownik, który wyjaśnia znaczenie pojawiających się w tekście reportażu skrótowców [Сова (Плохін) 2017: 154–155].

lizmów, który, co prawda potwierdza kompetencje autora / narratora w zakresie rzemiosła wojennego, to jednak negatywnie odbija się na warstwie artystycznej utworu. Transformacji ulega również patos, który z obywatelskiego, dominującego na majdanowej agorze, przeistacza się w patos żołnierski, który eliminuje z pola widzenia bieżącą politykę, natomiast w centrum stawia braterstwo broni: „Отже, на Титані ми зустріли Людей!!! Окрім згаданих хлопців із 128-ої там були мої рідні побратими із «Айдару»: командир Доки, колеги Лаврентій Павлович, Лектор та Рита, Той наш колектив був наче сім'я. І я не можу їх не згадати” [Сова (Плохіш) 2017: 70]. Jeszcze jedną interesującą osobliwością języka reportażu Sowy (Płochisza) jest świadoma rezygnacja z ingerencji redaktora literackiego. W notatce wydawniczej umieszczono informację, że w publikacji zachowano specyfikę stylu pisarskiego autora. Co ciekawe, obrana strategia zbliża tekst do stylistyki gonzo. Hunter S. Thompson w jednym z wywiadów stwierdził bowiem, że: „настоящая гонзо-журналистика, как я ее понимаю, не терпит редактуры — все должно быть записано один раз, сразу, на месте” [Томпсон 2012]. W przypadku Sowy (Płochisza) rezygnacja z ingerencji redaktorskiej, jak się wydaje, jest przede wszystkim kolejnym sposobem na wzmocnienie paktu referencyjnego.

Na koniec warto przyjrzeć się w omawianym reportażu realizacjom kategorii czasowych i przestrzennych. Batalion „Ajdar”, co często podkreśla autor, był swoistą kontynuacją Majdanu: „за своєю суттю, той «Айдар» був прямим продовженням Майдану, такий собі філіал Хрещатика зразка 18–20 лютого від профспілок до Бессарабки під прапором ЗСУ на теренах Луганщини” [Сова (Плохіш) 2017: 42]. Fakt ten powoduje, że w konsekwencji w *Zvimi* mamy do czynienia z bardzo specyficznym chronotopem. O ile jego temporalny składnik charakteryzuje się wysoką referencyjnością w stosunku do czasu fizycznego, co manifestuje się w tekście m.in. odnotowywaniem dat, o tyle składnik przestrzenny radykalnie zawęża się. Można powiedzieć, że stołeczna ulica Chreszczatyk staje się drogą wyjazdową z miasta, na końcu której znajduje się linia frontu.

We wspomnianym wywiadzie z Andrijem Lubką pisarz wyraził przypuszczenie, że być może w okopach ukraińsko-rosyjskiego konfliktu militarnego przebywa obecnie przyszły ukraiński Hemingway [Андрій Любка 2015]. Z pewnością do takiego statusu nie aspiruje Sowa (Płochisz), którego debiut literacki nie wiązał się z ambicją włączenia się we współczesny proces literacki⁴. Autor w żaden sposób nie odnosi się świadomie do tradycji literackiej, a pojawiające się w reportażu teksty kultury (filmy Quentina Tarantino, utwory grup muzycznych AC/DC, Skriabin) świadczą raczej o nieliterackim zapleczu kulturowym autora. Jak wspomniano wyżej, motywacje przyświecające powstaniu utworu mają również pozaliteracką proweniencję. Jednak pomimo swego wybitnie użytkowego charakteru reportaż Sowy

⁴ Andrij Sowa (Płochisz) nie uczestniczy w festiwalach literackich, nie udziela również wywiadów. Niewiele więcej można więc powiedzieć o tym autorze, prócz tego, co można przeczytać w informacji od jego wydawcy.

(Płochisza), mówiąc językiem strukturalistów, mimowolnie uczestniczy w procesie literackim jako cząstkowa realizacja ponadjednostkowej struktury (*langue*), a także jej minimalna innowacja (*parole*) [Sławiński 1967: 13]. Odwołując się do gatunkowego przyporządkowania *Żeimy* przez Powaliajową, możemy potraktować ten tekst jako nośnik informacji na temat przebiegu udomawiania i zakorzeniania się stylu gonzo w ukraińskim reportażu. Widać oto wyraźnie, że cechą konstytutywną i szczególnie eksponowaną staje się subiektywizm autora oraz jego bezpośrednie uczestnictwo w wydarzeniu, podczas gdy pozostałe cechy, ważne na przykład w polskich modyfikacjach tego stylu, przyjmują postać akcydentalną. Roszczenie prawa do subiektywnej opinii i odmowa skrywania własnych emocji wpisuje się zresztą w szerszą tendencję w ukraińskim dziennikarstwie, w którym dokonuje się swoista emancypacja reportażysty, uwalniającego się z opresyjnych dyrektyw szkół dziennikarskich [Вишнюк 2015].

Жит за серпень '14 to również dokument historyczny. Bezsprzecznie jest świadectwem ogromnego wysiłku, którego podjęła się aktywna część ukraińskiego społeczeństwa w obliczu atrofii struktur państwowych. Poza tym wszystkim reportaż Andrija Sowy (Płochisza) ujawnia także rolę, jaką odgrywa literatura ukraińska w dobie obecnego konfliktu militarnego. Jej tradycyjne i niezbywalne funkcje estetyczne uzupełniane są w tym przypadku przez funkcje publicystyczne, rozliczeniowe, upamiętniające, a także terapeutyczne⁵.

Wykaz wykorzystanej literatury

- Adamczewska I., *Wariacje na temat pewnego paktu. O dziennikarstwie gonzo*, [w:] „Łódzkie Studia Literaturoznawcze”, 2014, nr 3 (1), s. 187–204.
- Grochowski G., *Pośmiertny triumf genologii*, [w:] „Teksty Drugie”, 2001, nr 5, s. 100–110.
- Kalin A., *Polska szkoła zmyślenia — literacki reportaż podróżniczy. Podróże z Mordoru do Międzymorza Ziemowita Szczerka*, [w:] „Forum poetyki”, 2018, nr 11–12, s. 64–85.
- Sławiński J., *Synchronia i diachronia w procesie historycznoliterackim*, [w:] *Proces historyczny w literaturze i sztuce*, red. M. Janion, A. Piorunowa, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy 1967, s. 8–30.
- Stefanowska L., *Mission Impossible. MUR i odrodzenie ukraińskiego życia literackiego w obozach dla uchodźców na terytorium Niemiec 1945–1948*, Warszawa 2013.
- Вишнюк Н., *Гонзо: право знати все*, [w:] Електронний ресурс: https://ms.detector.media/ethics/standards/gonzo_pravo_znati_vse/ (01.03.2019).
- Книжкова оглядачка зібрала 150 книг про російсько-українську війну, [w:] Електронний ресурс: <http://archive.chytomo.com/news/knizhkova-oglyadachka-zibrala-150-knig-pro-rosijsko-ukraiinsku-vijnu> (01.03.2019).

⁵ Warto wspomnieć o projekcie „Dziennikarska szkoła ATO”, w której weterani uczą się pisać relacje z własnych doświadczeń wojennych. Див. *Школа публіцистики для ветеранів АТО*, <http://voiceofwar.org/?cat=7> (01.03.2019).

- Павлів В., *Репортаж: між фактами та емоціями. Практичний посібник для журналістів*, Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2015.
- Павличко С., *Теорія літератури*, Київ: Видавництво Соломії Павличко „ОСНОВИ”, 2002.
- Поліщук Я., *Гібридна топографія. Місяця й не-місяця в сучасній українській літературі*, Чернівці: Книги — XXI, 2018.
- Топ-5 найкращих книг*, [в:] Електронний ресурс: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2472335-top5-najkrasih-knig-vid-povalaevoi-irvanca-i-vodicki.html> (01.03.2019).
- Трач Н., *Слогани Майдану як експресія ідентичності*, [в:] „Філософська думка”, 2016, № 4, s. 50–54.
- Школа публіцистики для ветеранів АТО*, [в:] Електронний ресурс: <http://voiceofwar.org/?cat=7> (01.03.2019).
- Ютченко А., *Художній репортаж: між фактом і вигадкою*, [в:] Електронний ресурс: <http://litakcent.com/2017/12/28/hudozhniy-reportazh-mizh-faktom-i-vigadkoju/> (01.03.2019).

Wykaz wykorzystanych źródeł

- Андрій Любка, [в:] Електронний ресурс: <https://www.youtube.com/watch?v=i1EOqhFMcCg> (01.03.2019).
- Гуменюк Б., *Вірші з війни: поезії*, Київ: Ярославів Вал, 2015.
- Сова (Плохін) А., *Звіт за серпень '14*, Харків: „ФОЛІО”, 2017.
- Томпсон Х. С., *Царство страху*, [в:] Електронний ресурс: <https://e-libra.ru/read/506693-carstvo-straha.html> (01.03.2019).

Wykaz wykorzystanej literatury [References]

- Adamczewska I., *Wariacje na temat pewnego paktu. O dziennikarstwie gonzo [Variations on a Certain Pact. About Gonzo Journalism]*, [w:] „Łódzkie Studia Literaturoznawcze”, 2014, nr 3 (1), s. 187–204.
- Grochowski G., *Pośmiertny triumf genologii [Posthumous Triumph of Genology]*, [w:] „Teksty Drugie”, 2001, nr 5, s. 100–110.
- Kalin A., *Polska szkoła zmyślenia — literacki reportaż podróżniczy. Podróże z Mordoru do Międzymorza Ziemowita Szczereka [Polish School of Fabrication — Literary Travel Reportage. Travels of Ziemowit Szczerek from Mordor to Intermarium]*, [w:] „Forum poetyki”, 2018, nr 11–12, s. 64–85.
- Sławiński J., *Synchronia i diachronia w procesie historycznoliterackim [Synchronia and Diachronia in the Literary Process]*, [w:] *Proces historyczny w literaturze i sztuce*, red. M. Janion, A. Piorunowa, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy 1967, s. 8–30.
- Stefanowska L., *Mission Impossible. MUR i odrodzenie ukraińskiego życia literackiego w obozach dla uchodźców na terytorium Niemiec 1945–1948 [Mission Impossible. MUR and the Revival of Ukrainian Literary Life in Refugee Camps in Germany 1945–1948]*, Warszawa, 2013.

- Vyshniuk N., *Gonzo: pravo znaty vse [Gonzo: the Right to Know Everything]*, [v:] Elektronnyi resurs: https://ms.detector.media/ethics/standards/gonzo_pravo_znati_vse/ (01.03.2019).
- Knyzhkova ohliadachka zibrala 150 knykh pro rosiisko-ukrainsku viinu [*The Book Reviewer Has Collected 150 Books about the Russian-Ukrainian War*], [v:] Elektronnyi resurs: <http://archive.chytomo.com/news/knyzhkova-oglyadachka-zibrala-150-knig-pro-rosijsko-ukrainsku-vijnu> (01.03.2019).
- Pavliv V., *Reportazh: mizh faktamy ta emotsiiamy. Praktychnyi posibnyk dlia zhurnalistiv [Reportage: Between Facts and Emotions. Practical Guide for Journalists]*, Lviv: Vydavnytstvo Ukrainkoho katolytskoho universytetu, 2015.
- Pavlychko S., *Teoriia literatury [Theory of Literature]*, Kyiv: Vydavnytstvo Solomii Pavlychko „OSNOVY”, 2002.
- Polishchuk Ya., *Hibrydna topohrafiia. Mistsia y ne-mistsia v snchasnii ukrainskii literaturi [Hybrid Topography. Places and Places in the Contemporary Ukrainian Literature]*, Chernivtsi: Knyhy — XXI, 2018.
- Top-5 naikrashchyykh knykh [Top 5 the Best Books]*, [v:] Elektronnyi resurs: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2472335-top5-najkrasih-knig-vid-povalaevoi-irvanca-i-vodicki.html> (01.03.2019).
- Trach N., *Slogany Maidanu yak ekspresiiia identychnosti [Slogans of Maidan as an Expression of Identity]*, [v:] „Filosofska dumka”, 2016, № 4, s. 50–54.
- Shkola publitsystyky dlia veteraniv ATO [School of Journalism for Anti-Terrorist Operation Veterans]*, [v:] Elektronnyi resurs: <http://voiceofwar.org/?cat=7> (01.03.2019).
- Yutchenko A., *Khudozhnii reportazh: mizh faktom i vyhadkoiu [Artistic Reporting: Between Fact and Fiction]*, [v:] Elektronnyi resurs: <http://litakcent.com/2017/12/28/hudozhniy-reportazh-mizh-faktom-i-vigadkoyu/> (01.03.2019).

Wykaz wykorzystanych źródeł [References]

- Andrii Liubka, [v:] Elektronnyi resurs: <https://www.youtube.com/watch?v=i1EOqhFMeCg> (01.03.2019).
- Humeniuk B., *Virshi z viiny: poezii [Poems from the War: Poetry]*, Kyiv: Yaroslaviv Val, 2015.
- Sova (Plokhish) A., *Zvit za serpen '14 [Report for August '14]*, Kharkiv: „FOLIO”, 2017.
- Tompson Kh. S., *Tsarstvo strakha [Kingdom of Fear]*, [v:] Elektronnyi resurs: <https://e-libra.ru/read/506693-carstvo-straha.html> (01.03.2019)